

RECENZIÓK

MARTIN ERNST HIRZEL/MARTIN SALLMANN (HRSG.)

1509 – Johannes Calvin – 2009

Sein Wirken in Kirche und Gesellschaft.

Essays zum 500. Geburtstag

Szerkesztők: Martin Ernst Hirzel und Martin Sallmann

ISBN 978-3-290-17494-1

Kiadó: Theologischer Verlag Zürich, 2009, (292 oldal)

S emmi meglepő nincsen abban, ha egy teológus születésének évfordulóján tanulmánykötet jelenik meg a tiszteletére. És ezt még abban az esetben sem kivételes esemény, ha egy igazán nagy formátumú teológusról, esetünkben Kálvin Jánosról és egy kerek évszámról, az 500. születésnapjáról van szó. Éppen ezért némileg szerényebb kíváncsisággal veszi kezébe az olvasó a *M. E. Hirzel* és *M. Sallmann* szerkesztésében megjelent esszégyűjteményt. Sokkal nagyobb izgalmat az sem ébreszt benne, hogy a könyv egyszerre három nyelven jelent meg, bár az kétségtelen, ezáltal minden érdeklődő számára könnyen elérhetővé válik, na de érdemes volt-e elérhetővé tenni? Főképpen abban az esetben, amennyiben maguk a könyv szerkesztői is elismerik, a legnehezebb feladat éppen az, ha Kálvin munkásságáról és életéről egy kiegyensúlyozott, ámde mégis differenciált képet kívánunk nyújtani (9. o.). A kiadvány célkitűzése ennek ellenére nem kevesebb, mint az érdeklődő olvasóközönség egy szélesebb körét elérve felmutatni a gen-

fi reformáció történetének, Kálvin teológiájának, valamint ezen teológia egyházi és társadalmi recepciójának leglényegesebb aspektusait Európában és Észak-Amerikában (10. o.). Első pillantásra úgy tűnhet számunkra, hogy egy ilyen téma meghatározásánál könnyen eshetünk a „sokat markol – keveset fog” hibájába. Másfelől azonban dicséretre méltó bátorságnak is tekinthető a könyv szerkesztői részéről vállalni a téma hatalmas voltából adódó nehézségeket és elébe menni a kor igényének, amelyben az érdeklődést éppen egy-egy gondolat rövid felvázolásával érhetjük el, felmutatva, számtalan olyan aktuális téma van, amiről Kálvinnak máig érvényes meglátásai voltak. A tanulmánykötetet lapozgatva arra a megállapításra juthatunk, hogy erre az utóbbi útra hívnak bennünket, olvasókat. A téma meghatározásán túl újabb nehézséget okozott a kötet kiadójának a különböző szerzők sajátos stílusa, illetve írásuk minősége és ugyancsak nehezítette feladatukat, hogy esetenként fordításban jelent meg egy tanulmány. Elolvasva a könyvet előrebocsátható, nem minden esetben járt

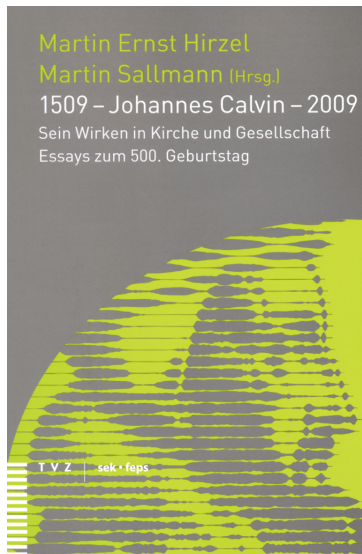
sikerrel elérni a szerkesztők célját, ami főképpen a közérthetőség igényében és a témák rövid megfogalmazásában határozható meg.

Az első négy tanulmány az egyháztörténet iránt érdeklődőknek jelenthet csemegét. A tanulmányok koncentrikusan haladnak kiindulva Genfből egészen a „föld végső határáig”, ez esetben Észak-Amerikáig. Az első három tanulmány kiválóan illeszkedik egymáshoz, jó áttekintést adnak Kálvin genfi ténykedéséről, majd kapcsolatairól a Svájci városokkal (Bern, Bazel, Zürich) és a kálvinizmus hatásáról Európában. Bár az igazat megvallva nekünk, magyar olvasóknak kicsit elnagyoltnak és túl rövidnek tűnik az a 15 sor, amit hazánk reformációjának szentel A. Pettegree (67–68. o.), ugyanakkor jó látni, milyen összefüggésekben szemlélik Skóciából ezt a folyamatot. A témakörben közölt negyedik tanulmány stílusában és a benne tárgyalt korszak terjedelmét tekintve is kilóg a sorból. Az olvasónak olyan érzése támad, mintha a szerző egy jóval nagyobb terjedelmű írásból szabta volna elfogadható méretűvé tanulmányát, mégis ragaszkodva mindenhez, amit az eredeti verzió tartalmazott, amivel viszont feláldozta az érthetőséget az esszékötet sajátosságaiból adódó kényszerű rövidség oltárán.

A következő nagyobb egységet egy Kálvin bibliaértelmezésével foglalkozó tanulmány nyitja meg, ami egyben fel-

irat is lehetne a következő három íráshoz, hiszen azokban Kálvin egezetikai felismeréseiről van szó, jelenjen meg az az egyházzól és az ember szentségéről szóló tanításban, a predestinációban, vagy Kálvin egyházértelmezésben. Itt a korábbi szakasszal ellentétben az első tanulmányt érezhetjük egy kicsit elnagyoltnak, de ez esetben ennek okát abban találhatjuk meg, hogy a szerző megtorpan az általános kijelentések szintjén, túlságosan megfelelni akarván az elvárásnak: csak közérthetőnek maradni. Joggal hiányolhatjuk az írásból a mélyebb kifejtéseket, esetleg egy-egy téma tudományosabb kidolgozását. Ch. L. Elwood írása véleményünk szerint sokkal több izgalmas hermeneutikai kérdés tisztázását

vállalja magára, és világít rá általános érvényű bibliaértelmezési problémákra Kálvinnál, így talán megfelelőbb sorrend lett volna ezt az első, bevezető tanulmányt tenni az egezetikai részhez – feltéve, hogy a szerkesztők is ugyanezen felosztást akarták megjeleníteni a könyvben. Különösen izgalmas az igazság meghatározhatóságáról szóló két fejezet (120–124. o.), ami dióhéjban foglalja össze az írásmagyarázat nagy kérdését: ki, vagy mi dönti el, melyik a helyes értelmezés, ha erre képtelen a tradíció és az egyházi vezetők is alkalmatlanok rá? Ennek a csokornak a harmadik tanulmánya a (kettős) predestináció sokat vitatott/támadott kérdésének a tisztázást vállalja fel, számtalan jó

meglátással megajándékozva a jelenkor „apollógétáit”. Persze a teljes képhez hozzátartoznak a Kálvin tanításához kapcsolódó problémák is, amelyeket *Ch. Link* sem rejt véka alá, de egyben arra is rámutat, hogy a téma nehézségéből adódóan ugyanezen problémákkal kellett Augustinusnak csakúgy, mint Luthernek megküzdenie. *E.-M. Faber* írása a kötet egyik legjobban sikerült tanulmánya. 23 oldalon foglalja össze Kálvin ekkleziológiáját, amit alapvetően az I Korinthusi levél magyarázatából vezet le. A szerző számtalan érdekes megállapítást tesz, és számos felismeréshez vezet el bennünket (külön kiemelhetjük az első fejezetet 161–167. o.). Olvasva a sorokat folyamatosan ott kísérhet bennünket a gondolat, hogy akit értelmeznek, az egy 20. századi szerző. Megkockáztathatjuk, ez a tanulmány tölti be leginkább Kálvin aktualizálásának feladatát.

A tanulmánykötet utolsó négyese talán a rendszeres teológia témaköréhez rendelhető. A felvezető írás általánosságban beszél Kálvin etikájáról. Éppen általános jellege miatt sok kérdést csak felvet a szerző, ami, ha érdeklődő olvasó elé kerül, kiváló módszer arra, hogy ezekből kiindulva tovább keresgéljen a szakirodalomban – persze az sem tagadható, hogy minden kérdésre nem lehet egy tanulmányban választ adni. A rendszeres teológiai rész második darabja nem csak azért emelkedik ki mind közül, mert a gazdasági válsághoz ennyire közel, meglehetősen nagy bátorság kell arról cikkezni, milyen összefüggésben áll egymással az éppen mélyrepülést végző kapitalizmus és a kálvinizmus, de azért is, mert a szerző neve maga is garancia arra nézve, hogy írása sem a tudományosság, sem a közérthetőségnek nem lesz híján. *U. H.*

J. Körtner korábbi nagy teológusokhoz hasonlóan arra mutat rá, hogy noha sok mindenben valóban a kálvinizmus szellemisége jelenik meg a kapitalizmus bölcsőjénél, egyvalamiben bizonyosan eltér a két gondolkodás, amely eltérés viszont végzetesnek bizonyul (lásd életek tönkremenetele, gazdasági káosz, a javak egyenlőtlen elosztása stb.), mégpedig az individuum középpontba helyezésében. Kálvin gondolkodásától mi sem állt távolabb, mint az egyént, annak érdekét a legfontosabbnak bemutatni. A genfi reformátor etikája kétfókuszú, egyensúlyát a felebaráthoz és a közösséghez fűződő viszonyban találja meg. Erre az alapigazságra az egyháznak mindig fel kell hívnia a figyelmet, de mindezt olyan formában, hogy ezzel ne önmagát marginalizálja a társadalomban (216. és következő oldalak). Az utolsó előtti tanulmány Kálvin és a vallási türelem kérdését veszi nagyító alá. Ahhoz pedig még csak nagyon jártasnak sem kell lennünk a történelemben, hogy rögvést ne jutna eszünkbe ehhez kapcsolódóan *Servet pere*. Nem véletlen, hogy *Ch. Strohm* is ennek az eseménynek a későbbi megítélésével kezdi írását. A *Servet-ügy* történelmi tényeinek felelevenítése után a 16. századi tolerancia fogalmát tárgyalja a szerző, így jutva el Kálvin fiatalkori, majd kései gondolataihoz a türelem kérdéskörében. Ami különösen meggyőzővé teszi *Strohm* írását, nem akarja felmenteni a reformátort minden felelősség alól, inkább azt kívánja bemutatni, hogy gondolkodása és tette miként illeszkedik bele abba a korszakba, amiben élt. A kötet utolsó tanulmánya Kálvin és a modern demokrácia viszonyát tárgyalja. *M. Turchetti* írása is egyike azon esszéknek a kötetben belül, amelynél kifejezetten sajnálhatjuk, hogy nem egy

monográfiáját lapozgatjuk ebben a témakörben. Talán nem túlzó, ha ezt az írást véljük didaktikailag a legjobban felépítettnek a kötetben belül. Bárki könnyedén követheti a gondolati szálát, és a végén örömmel konstatálhatja, ismét gazdagabb lett számos információval. Bár ugyanez a teljes könyvről is elmondható.

Összefoglalva megállapíthatjuk, a szerzők és a szerkesztők nagyszerű munkát végeztek. Sőt ha kedveljük az intellektuális izgalmakat, kifejezetten serkentőleg hat a predestinációtanról szóló tanulmány után Kálvin etikájához kapcsolódóan arról olvasni, hogy Istent

megismerve rájövünk, ő nem úgy játszik velünk, mint valami golyókkal, és hogy hatalma nem egy türannoszé... (184. o.). A kötet legnagyobb erénye, nem akar meggyőzni Kálvin tévedhetetlenségéről, de arról igen, hogy számos gondolata mit sem veszített aktualitásából. Nyilván a reformátor teljes életművét bemutatni egy esszégyűjtemény nem elegendő, ugyanakkor kiemelni egy-egy témakört és ahhoz kapcsolódóan felkelteni az olvasók érdeklődését talán a legmegfelelőbb forma. Ezt a célt ez a kiadvány tökéletesen eléri.

Kókai Nagy Viktor